

**Megemlékezés Sólyom Lászlóra (1942-2023),
a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjára**

Sólyom László 1942. január 3-án született Pécsen. Édesapja, Sólyom Ferenc jogot végzett első generációs értelmiségi, aki a pénzügyi igazgatásban dolgozott, és a második világháborúban Sopronba helyezték. Így Sólyom László, mint a háromgyermekes család második gyermeke itt kezdte meg általános iskolai tanulmányait. Édesanyja, Lelkes Aranka német származású, régi pécsi iparos-kereskedő családban született, és a család a pécsi Jókai téren fűszer- és gyarmatáru-kereskedést vezetett.

A háborút követően apai és anyai ágon is minden vagyonukat elvesztették: soproni házukat szétbombázták, osztályidegen édesapjából a mecseki erdőgazdaságban lett gépkocsiségvezető, majd idővel bérletszámoló. A Lelkes-lányok boltját államosították, édesanyja rongybabákat varrt, szőnyeget szőtt és bútorokat kárpitozott. A család nagy szegénységben élt.

Sólyom László általános iskolai tanulmányait Pécsen, a Mátyás király utcai általános iskolában fejezte be, és mellette zeneiskolába járt. Középiskolai tanulmányait a pécsi Széchenyi István Gimnáziumban folytatta 1956-1960 között. Ebbe a gimnáziumba, a „volt főreálba” gyűjtötték össze a társadalmilag- vagy politikailag kevésbé megbízható tanulókat és tanárokat, ahol ezért egy igényes, döntően humán érdeklődésű közösség jött létre az „A” osztályban. Tanárai közül különösen meghatározó volt számára biológia tanára, a kandidátussal rendelkező, Széchenyi-díjas botanikus, ciszterci szerzetes Horváth Adolf Olivér, aki nemcsak a Mecseket és a növényeket ismertette meg tanítványaival, hanem ablakot nyitott a nagyvilágra. Gimnáziumi tanulmányaival párhuzamosan, délutánonként járt a zeneművészeti szakiskolába, ahol zongoristának készült, azonban másodikos korában súlyos ínhüvelygyulladást kapott, amit műtéttel sem tudtak helyrehozni, így annak ellenére végezte el a képzést, hogy tudta, nem lehet belőle zongorista. Itt ismerte meg későbbi feleségét, Nagy Erzsébetet, aki énekszakra járt.

Kitűnő eredménnyel tett érettségit, ugyanakkor a család anyagi támogatása híján Pécsen elhagyni nem tudta, így elérhetetlenné vált számára a vágyott zenetudományi képzés. Helyben maradván, Pécsen akkoriban három felsőfokú képzés volt elérhető: a tanárképző főiskola, valamint az orvosi és a jogi egyetem. Humán érdeklődése miatt, feltehetően az apai minta és a „jogászból bármi lehet” vélekedés alapján, bármiféle tudatos törekvés és lelkesedés nélkül választotta a jogi képzést. A jogtudomány és a jogász hivatás iránti őszinte és megélt elhivatottságra csak jóval később, már az 1980-as évek első felében talált rá. A pécsi egyetem oktatói közül egyedül a Római Jogi Tanszék fiatal tanársegédje, Benedek Ferenc volt rá nagy hatással, aki betekintést adott számára a szakmaiság és a tudomány, valamint a könyvek és a könyvtárak világába. Részben ennek hatására, részben a jogtól való viszolygása okán beiratkozott az Országos Széchenyi Könyvtár öt féléves könyvtárképző tanfolyamára, amiből utóbb főiskolai szak lett Szombathelyen. Így a jogi diplomája megszerzésével megegyező évben, 1965 tavaszán vette át szakképzett könyvtárosi diplomáját is, sőt személyi igazolványában hivatalos szakképzettségként hosszú évtizedekig a „könyvtáros” bejegyzés szerepelt. (Benedek Ferenchez való viszonyáról és az egyetemi évekről maga Sólyom László is írt röviden a JPTE ÁJK által Benedek Ferenc születésének hetvenedik évfordulójára 1996-ban kiadott ünnepi tanulmánykötetben, *Ajánlás Benedek Ferencnek* címmel.) Még az egyetemi évek alatt – autóstoppal – bejárta Lengyelországot, majd – vonattal – az NDK-t.

Mivel későbbi felesége a pesti bölcsészkaron tanult, jogi diplomájával már eleve fővárosi állásokat pályázott meg, s csupán „jobb híján” lett fogalmazó a Kispesti Bíróságon, de mivel továbbra sem

akart joggal foglalkozni, a két éves formális fogalmazói képzés megkezdését megtagadta a bíróságon. Benedek Ferenc javaslatára ugyan még 1965 nyarán felkereste Mádl Ferencet, aki akkor az MTA IX. osztályának titkára volt, de neki is elmondta, hogy nem akar jogász lenni, így nem is tartották a kapcsolatot. Folyamatosan keresett másik állást, s még 1965 év végén ígéretet kapott, hogy könyvtárosként alkalmazják az idegennyelvű Gorkij Könyvtárban, amikor váratlanul megkereste Mádl Ferenc egy NDK-s együttműködéssel kapcsolatban. A jénai egyetemen összehasonlító jogi intézetet terveztek felállítani, ahova nyelveket beszélő kollégákat kerestek, de az erre kijelölt pécsi jogász nem tudott elég jól németül, így sürgősen „helyettest” kellett találni. Miután Eörsi Gyula és Mádl Ferenc együtt meghallgatták nyelvtudását, kiküldetése mellett döntöttek. Sólyom László – az „egyetemi kiküldetés” formális előfeltételének teljesítése érdekében – három hónapra a pécsi egyetemi könyvtár alkalmazottja lett, majd 1966 nyarán kiutazott Jénába. Annak érdekében, hogy Nagy Erzsébet is vele utazhasson, előbb házasságot kötöttek.

A jénai Friedrich Schiller Egyetemen – az NDK központi bizottságának 1966. nyár végi politikai döntését követően, ami „burzsoá áltudomány” minősítette a jogösszehasonlítást – mégsem jöhetett létre az összehasonlító jogi intézet. Így Sólyom László – miközben hozzákezdett doktori disszertációja megírásához – egyetemi tanársegédként német polgári jogot oktatott az egyetemen 1966 és 1969 között. Felesége 1967 tavaszán szülte meg első gyermeküket Jénában, majd a kisgyermekkel együtt hazaköltözött, s ezt követően Sólyom László vonattal ingázott Drezda és Budapest között. 1969 márciusában védte meg a szerződésen kívüli harmadik személynek okozott károk témában, *Die Beschränkung der materiellen Verantwortlichkeit. Der Ersatz des Drittschadens* címmel írt disszertációját, *cum laude* minősítéssel.

Hazatérve, 1969 tavaszától az MTA Állam- és Jogtudományi Intézetének Polgári Jogi Osztályán kezdett kutatni Eörsi Gyula irányítása alatt. Egyfelől részt vállalt a Jogtudományi Intézetre kötelezően kirótt feladatokból, így például az első években többször utazott külkereskedelmi delegációk jogi szakértőjeként Szovjetunióba, Csehszlovákiába, Lengyelországba és Olaszországba. Másfelől, részben doktori disszertációja folytatásaként, részben Eörsi Gyula felelősségi jogi elmélete és az annak alapján felépülő, alig egy évtizedes polgári jogi szabályozás és gyakorlat kritikus összefoglalása céljából – mint akkor oly sokan a Jogtudományi Intézet fiatal kutatói közül – polgári jogi felelősséggel és kártérítési joggal kezdett foglalkozni. Bár a Gorkij Könyvtárban végül nem kezdett el könyvtársként dolgozni, az Országgyűlési Könyvtárban szakozói mellékállást vállalt 1970 és 1975 között. 1970-ben angol nyelvből felsőfokú, 1971-ben orosz nyelvből középfokú vizsgát tett. 1975-re készült el első monográfiájával, *A polgári jogi felelősség hanyatlása* címmel, ami végül 1977-ben jelent meg az Akadémiai Kiadónál. Ezen írásával szerezte meg 1975-ben az állam- és jogtudományok kandidátusa címet, s még ugyanebben az évben, 1975 februárjától fél évet az Amerikai Egyesült Államokban töltött IREX-ösztöndíjjal a Kaliforniai Egyetemen (a Berkeley-n). Ezt követően Eörsi Gyula közölte vele, hogy kinevezi őt „magántudósnak”, írhat, amit csak akar. (Eörsi Gyulához, vagy ahogy a Jogtudományi Intézetben mindenki szólította, a „Főnök”-höz fűződő őszinte és meghatározó mester-tanítvány viszonyáról maga Sólyom László is megemlékezett Eörsi Gyula halálára a Magyar Tudomány folyóirat 1992/9. számában megjelent írásában, *Eörsi Gyula búcsúztatója* címmel.)

A felelősségi jogi monográfia megírását követően a személyiségi jogokat választotta új kutatási témájául. Már 1976-ban megjelentek e körben első publikációi, illetve ugyanebben a témában 1977-ben diákkori előadásokat, majd 1978-ban kurzust tartott az ELTE Jogi Továbbképző Intézetében. A személyiségi jogi kutatásai közben azonban – a Jogtudományi Intézetre kirótt kötelező feladatként – részt vállalt egy környezetvédelmi kötet megírásában is 1978-ban, amely részeként kidolgozta az *actio popularis* jogintézményt, ti. hogy bárki perelhessen a környezet védelmében, még

akkor is, ha őt magát nem éri közvetlenül kár. Ebből született meg utóbb második monográfiája 1980-ban az Akadémiai Kiadónál, *Környezetvédelem és polgári jog* címmel. Voltaképpen ez a könyv hívta fel a környezetvédő mozgalmak figyelmét Sólyom Lászlóra, aki ennek folyományaként is lépett be 1984-ben az éppen megalakult Duna Körbe, s végső soron ez alapján javasolta beemlíteni az *actio popularis* jogintézményét a készülő alkotmánybírósági törvénybe is az Ellenzéki Kerekasztal (továbbiakban: EKA) jogi szakértőjeként 1989-ben. Ugyanebben az évben, 1980-ban jelent meg felelősségjogi monográfiájának angol fordítása is a Sijthoff & Noordhoff és az Akadémiai Kiadó közös gondozásában, *The decline of civil law liability* címmel. 1981-ben francia nyelvből középfokú vizsgát tett.

Személyiségi jogi kutatásait, amit egyúttal nagydoktori disszertációjának témájául is választott, 1981 elején fejezte be, ami később harmadik monográfiájaként 1983-ban jelent meg a Közgazdasági és Jogi Könyvkiadónál, *A személyiségi jogok elmélete* címmel. Nagydoktori disszertációját 1981. szeptember 8-án védte meg, s egy héttel a tudomány doktora fokozat megszerzését követően Humboldt-ösztöndíjjal Kölnbe utazott családjával – immár két gyermekével és feleségével – együtt, ahol egy évig, 1982 őszéig kutatott. Voltaképpen ez idő alatt fordította le német nyelvre nagydisszertációját, ami utóbb két kiadónál is megjelent 1984-ben, *Die Persönlichkeitsrechte* címmel: a Carl Heymans Verlag KG-nál a „nyugati-” és az Akadémiai Kiadónál a „keleti-blokk” számára, jellegzetesen más-más tipográfiával, de azonos tartalommal.

1983. július 1-jétől kapott egyetemi tanári kinevezést az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Polgári Jogi Tanszékén, és az 1983/84. tanév téli szemeszterében – először tárgyjegyző oktatóként jogász pályáján! – kötelmi jogból tartott főkéllégiumot a jogi karon. Az 1984. év második felét – ismét Humboldt-ösztöndíjjal – Hamburgban töltötte.

Az 1984/85. év fordulópont volt szakmai életében: absztrakt kutatóból „ön- és jogtudatos polgárrá” vált. Belépett a Duna Körbe és aluljárókban, egyetemi klubokban szólalt fel, minden fórumon tiltakozva a bős-nagymarosi vízlépcső megépítése ellen, majd 1985-ben a Valóság folyóirat leköszölte a *Mit szabad és mit nem?* című írását, melyben egészen új, friss és a kor dogmái alól felszabadító jogi szemléletmódjának adott hangot. Szintén a jog, mint „alkalmazott tudomány” tapasztalását erősítette benne az 1987-es év, amikor a Központi Statisztikai Hivatal részére elkészítette háttér tanulmányként törvénytervezetét a személyhez fűződő jogok védelméről az állami népeesség-nyilvántartásban. Ebben az időben, 1987. április-május között a frankfurti egyetemen kutatott, Spiros Simitis professzor, egyúttal hesseni adatvédelmi biztos meghívására. Mindezek nyomán a személyiségi jog és az adatvédelem összefüggéseiről első alkalommal 1987 novemberében tartott előadást a hazai szakmai nyilvánosság előtt a Neumann János Számítógéptudományi Társaság közgyűlésén, amit több írás, előadás és utóbb nagy jelentőségű alkotmánybírósági döntés is követett. Ezt követően – Szesztay András közvetítésével – belépett az MDF-be, sőt annak elnökségi tagjává választották, majd a Nyilvánosság Klub ügyvivője lett, továbbá vezetőségi tagságot vállalt a Márton Áron Társaságban és a Független Jogász Fórumban is, sőt ez utóbbi képviselőjeként – s nem az MDF delegáltjaként! – vett részt az EKA munkájában, így különösen az Alkotmány, az egyesülési jogi, a választójogi és az alkotmánybírósági törvény kidolgozásában. 1989 nyarán, Kulcsár Kálmán igazságügyi miniszter vezetésével megalakult és az új polgári törvénykönyv kodifikációját előkészítő bizottság tagja lett (Vékás Lajos mellett), amely bizottság tevékenysége azonban az Antall-kormány megalakulását követően háttérbe szorult, majd elhalt. Végül 1989 novemberében, az EKA jelöltjeként, alkotmánybíróvá választották, majd az így felállt – kezdetben csak 5 fős testület – helyettes elnökének (ti. az indulásnál ideiglenesen még nem volt elnöke az Alkotmánybíróságnak), majd a pár hónap múlva kibővült testület elnöknek

választotta meg saját tagjai közül. Később többször ismételtén újraválasztották, így egészen az alkotmánybírói mandátuma lejártáig, 1998-ig az Alkotmánybíróság elnöke volt.

A jogállami átmenet időszakában, majd később, a demokratikus jogállam megteremtésében Magyarországon az általa vezetett Alkotmánybíróság játszotta a legfontosabb szerepet. Az Alkotmánybíróság elnökeként Sólyom László meghatározó módon a – jogi értelemben vett – „liberális”, ti. a szabadságjogokat kiterjesztően értelmező irányzatot képviselte, és olyan kiemelkedően fontos, elvi határozatokban volt előadó, illetve a döntésben meghatározó szerepet játszó alkotmánybíró, mint a szólásszabadság, a személyi szám, a szociális jogok, a privatizáció/kárpótlás, az igazságtétel, az átvilágítás, az abortusz vagy a halálbüntetés eltörlése. Alkotmánybírósági elnöksége alatt vendégoktató volt többek között Münsterben, Heidelbergben, Frankfurtban, Oxfordban, Strasbourgban, Freiburgban, a Yale Law School-ban, Kölnben, valamint az Indiana állambeli Notre Dame Egyetemen. 1994-ben a genfi International Commission of Jurists, 1995-ben a Wissenschaftskolleg zu Berlin részeként működő Wissenschaftlicher Beirat, 1996-ban a Yale Egyetemen a Global Constitutional Seminar, 1997-ben pedig a European Commission for Democracy through Law (az ún. „Velencei Bizottság”) tagjává választották.

Közvetlenül alkotmánybírói mandátuma lejártát követően, még 1998 nyarán megkapta a külföldieknek adományozható legmagasabb német kitüntetést (*Grosses Verdienstkreuz mit Stern des Verdienstordens der Bundesrepublik Deutschland*) és egy újabb Humboldt-díjat, amelyet arra használt fel, hogy egyrészt eltávolodva a hazai eseményektől összefoglalja az alkotmánybíráskodás első évtizedét, másrészt felkészüljön az Institut für Ostrecht der Universität zu Köln vezetésének átvételére idős kollégájától és barátjától, Georg Brunner professzortól. Előbbi részeként készült el német nyelven a Nomos Verlag kiadásában 1995-ben megjelent, *Verfassungsgerichtsbarkeit in Ungarn* című kötet és a C.F.Müller kiadásában később, 2016-ban megjelent, *Das ungarische Verfassungsgericht* (Handbuch Ius Publicum Europaeum, Band VI.) című írás, amely angol nyelven a The University of Michigan Press kiadásában 2000-ben jelent meg *Constitutional Judiciary in a New Democracy: the Hungarian Constitutional Court* címmel, és magyar nyelven az Osiris Kiadó gondozásában 2001-ben megjelent, *Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon* című kötet. Mindeközben Kölnben egyetemi előadásokat és szemináriumokat tartott, és 1999. február 6-án kapta meg a Kölni Egyetem *doctor honoris causa* elismerését. Ezt követően, 1999. augusztus 20-án vehette át a Magyar Köztársasági Érdemrend nagykeresztje kitüntetést.

Döntően családi okokból – ekkor már nyolc unokájuk született két gyermeküktől, így felesége, elfoglalt nagymamaként, leginkább Magyarországon tartózkodott – mégsem vállalta el a kölni intézet vezetését, és 2000-ben hazatért. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karán – ahol már annak újra alapítása, 1995 óta egyetemi tanári kinevezése volt – kezdett oktatni összehasonlító alkotmányjogot, továbbá ugyanott az Állam- és Jogi Tudományi Doktori Iskola vezetője lett, majd 2001-ben a Magyar Akkreditációs Bizottság tagjává választották. Oktatási és oktatásszervezői feladatai mellett hozzákezdett egy „német típusú” alkotmánykommentár megírásához, amely munkához tizenöt fős, fiatal és elkötelezett kutatókból álló kutatócsoportot szervezett, és az Alkotmány 3. és 4. §-ához megírta a „címszó-mintát”, ami a Rejtjel Kiadó gondozásában jelent meg 2004-ben, *Pártok és érdekszervezetek az Alkotmányban* címmel. (Miután 2005-ben köztársasági elnökké választották, belátta, nem lehet mindkét feladatot egyidejűleg és megfelelő színvonalon ellátni, ezért az alkotmánykommentár megírására elnyert OTKA pályázatot visszamondta, sőt, ehhez a munkához – számos okból kifolyólag – a köztársasági elnöki mandátuma lejártát követően sem látott hozzá újfent.) Ugyanezen időszakban – új kutatási témaként – bemutatta a jövő nemzedékek jogai védelmének, s ennek előkérdéseként az eljövendő generációk jogalanyként történő elismerésének elvi megfontolásait, ami utóbb, 2008-ban

intézményesült formában is megvalósult hazánkban. Elkötelezett jog- és környezetvédőként, s nem utolsó sorban Pécs és a Mecsek iránti kötődése okán a kezdetektől részt vett a Zengőre tervezett katonai lokátor építése elleni tiltakozásokban, amit utóbb, már köztársasági elnökként is elszántan folytatott, megakadályozva a további természetkárosítást. A Magyar Tudományos Akadémia 2001. május 7-én tartott 168. rendes közgyűlésén választotta levelező tagjának, majd 2003. október 23-án átvette a Nagy Imre Érdemrendet.

A Védegylet által indított kezdeményezésre az Országgyűlés 2005. június 6-án választotta meg köztársasági elnöknek, amely tisztséget egykori mentora és kollégája, Mádl Ferenc utódként 2005. augusztus 5-étől 2010. augusztus 5-ig töltötte be. Köztársasági elnöki ciklusának három kiemelkedően fontos témája az alkotmányosság és jogállamiság, a nemzet egysége és a kulturális nemzet fogalma, valamint a környezetvédelem képviselője volt. A Magyar Tudományos Akadémia, az UNESCO és az International Council of Science által Budapesten szervezett World Science Forum keretében már 2006-tól kezdeményezte az „Elnöki panel” felállítását, amelyben európai államfők az egyes államok környezetvédelméért, a fenntarthatóságért és az éghajlatváltozás elleni küzdelemért való felelősségével foglalkoztak. Köztársasági elnökként létrehívott konferenciasorozat gyűjteményes köteteként jelent meg 2009-ben a nevelés-oktatás rendszerének újjáépítésére és a korrupció megfékezésére ajánlásokat megfogalmazó *Szárny és teher* című kötet, majd 2010-ben a *Határon túli magyarság a 21. században* című tanulmánykötet. Elnöki szerepfelfogását, főbb célkitűzéseit és üzeneteit mandátuma lejártakor a Századvég Kiadónál 2010-ben megjelent, *Egy elnökség lenyomata* című kötetben foglalta össze.

2006 októberében a frankfurti Johann Wolfgang Goethe Egyetem, 2009 decemberében a szülői Yonsei Egyetem *doctor honoris causa* elismerését is átvette.

2010 és 2015 közötti időszakban számos konferencián és publikációban ismertette szakmai álláspontját az Alaptörvénnyel és annak ismétlődő módosításaival kapcsolatban. Részben ezzel foglalkozott az MTA rendes tagi székhelyében is, amit 2013. december 10-én tartott, *Normahierarchia az alkotmányban* címmel. Jogász pályája utolsó írását is e témakörben publikálta, *Az Alaptörvény díszkiadása* címmel, ami a Magyar Jog folyóirat 2016. szeptemberi számában jelent meg.

2015 januárjában elhunyt felesége, ezt követően tudatosan és véglegesen visszavonult a nyilvánosság elől. 2015 tavaszán alig 30 nap alatt, egyedül és egyhuzamban végig gyalogolta az *El Camino* 650 km hosszú zarándokútját. Ezt követően már nem foglalkozott a jogtudománnyal. Teológiai könyvek fordításába kezdett. Lefordította angol nyelvből Őrsy László jezsuita atya könyvét, ami 2017-ben jelent meg a Jezsuita Kiadónál, *Életerős zsinat* címmel; alig másfél év alatt megtanult annyira olaszul, hogy lefordította olasz nyelvből Andrea Riccardi könyvét, ami 2019-ben jelent meg a Pannonhalmi Főapátság Bencés Kiadónál, *Ferenc pápa és az ő ideje* címmel; lefordította angol nyelvből Allan Heaton Andersen könyvét, ami 2021-ben jelent meg a Bencés Kiadónál, *Pünkösdi és karizmatikus mozgalmak* címmel; lefordította angol nyelvből Chan Kim-Kwong könyvét, ami 2023-ban jelent meg a Gondolat Kiadónál, *A keresztény vallás Kínában* címmel; végül utolsó munkájaként, lefordította angol nyelvből David A. Palmer-Glenn Shive-Philip L. Wickeri könyvét, ami már csak halálát követően jelent meg szintén a Gondolat Kiadónál, *A vallási élet Kínában* címmel.

A rendszerváltozás harmincadik évfordulójára, a független, demokratikus és alkotmányos Magyarország megszületése előtt tisztelegve – jelen sorok szerzőjének kezdeményezésére és szerkesztői munkája mellett – összeállította páratlanul gazdag szakmai életútjának gyűjteményes összegzését több mint 2500 oldal terjedelemben, ami a hvgorac kiadónál jelent meg 2019-ben, *Documenta* címmel.

2010 és 2023 között, volt köztársasági elnökként, kiemelten támogatta a Magyar Máltai Szeretetszolgálat, a Magyar Hospice Alapítvány, a Kutató Diákokért Alapítvány, a Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége és a Pécs Története Alapítvány munkáját.

Könyvei közül kettő Németországban, egy Hollandiában és egy az Amerikai Egyesült Államokban jelent meg. Pályája során 25 országban – konferenciákon és egyetemeken – több mint 100 előadást tartott. A kölni székhelyű *OsteuropaRecht* és a strasbourgi székhelyű *Europäische Grundrechte Zeitschrift* szerkesztőbizottságának tagja volt.

Óriási erővel, tevékenyen és derűvel viselt hosszú betegség után 2023. október 8-án hunyt el nyolcvanegy évesen Budapesten. Az Országgyűlés Hivatala, a Köztársasági Elnöki Hivatal, a Magyar Tudományos Akadémia, az Alkotmánybíróság, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem és az Eötvös Loránd Tudományegyetem saját halottjaként, a Fiumei úti Nemzeti Sírkertben katonai tiszteletadással és római katolikus szertartás szerint temették el felesége mellé – akivel közösen hagytak nyomot az időben.

Sólyom László monográfiái, kézikönyvei és gyűjteményes kötetei

A polgári jogi felelősség hanyatlása. Akadémiai Kiadó, Budapest 1977; *The decline of civil law liability.* Sijthoff&Noordhoff és Akadémiai Kiadó, Budapest 1980; *Környezetvédelem és polgári jog.* Akadémiai Kiadó, Budapest 1980; *A személyiségi jogok elmélete.* Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest 1983; *Die Persönlichkeitsrechte.* Carl Heymans Verlag, Köln és Akadémiai Kiadó, Budapest 1984; *A zöld hullám. Olvasókönyv a környezetvédelmi társadalmi mozgalmakról.* [szerk.: Sólyom László és Szabó Máté] ELTE ÁJK, Budapest 1988; *Verfassungsgerichtsbarkeit in Ungarn.* [Georg Brunner és Sólyom László] Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 1995; *Constitutional Judiciary in a New Democracy. The Hungarian Constitutional Court.* [Georg Brunner és Sólyom László] The University of Michigan Press, 2000; *Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon.* Osiris Kiadó, Budapest 2001; *Pártok és érdekszervezetek az Alkotmányban.* Rejtjel Kiadó, Budapest 2004; *Egy elnökség lenyomata.* Századvég Kiadó, Budapest 2010; *Documenta. Polgári jog.* Hvgorac, Budapest 2019; *Documenta. Alkotmányjog.* Hvgorac, Budapest 2019; *Documenta. Közélet.* Hvgorac, Budapest 2019

Sólyom László önálló kiadványai

Die Rolle der Verfassungsgerichtsbarkeit in politischen Transformationsprozessen. [Vorträge von Andrzej Zoll und László Sólyom.] Schriftenreihe der Juristischen Studiengesellschaft Karlsruhe, Heft 249., C.F.Müller, Heidelberg 2002; *Alkotmányértelmezés az új alkotmánybíráskodás gyakorlatában.* [Székesfoglalók a Magyar Tudományos Akadémián], Magyar Tudományos Akadémia, Budapest 2005; *Normahierarchia az alkotmányban.* [Székesfoglalók a Magyar Tudományos Akadémián], Magyar Tudományos Akadémia, Budapest 2014; *Die Verantwortung für den Schutz unserer Lebensgrundlagen.*, Robert Bosch Stiftung, Stuttgart 2007; *Das Gewand des Grundgesetzes. Zwei Verfassungsvikonen – Ungarn und Deutschland,* Berliner Wissenschafts-Verlag, Berlin 2017

Sólyom László főbb tanulmányai

A felelősség korlátozása a közvetlen kárra, in: *Állam- és Jogtudomány*, 1969/4; A súlyos gondatlanság a biztosítási szerződésekből, in: *Állam- és Jogtudomány*, 1972/2; A közvetlen kár fogalmáról, in: *Külgazdaság*, 1976/1; Polgárjog és polgári jog. A személyiségi jogok lehetőségeiről, in: *Jogtudományi Közöny*, 1984/4; Mit szabad és mit nem? Capriccio polgári jogi témákra., in: *Valóság*, 1985/8; Vojtina olvasólevele. Hozzászólás Ilkei Csaba cikkéhez., in: *Jogtudományi Közöny*, 1985/5; A társadalom részvétele a környezetvédelemben., in: *Medvetánc*, 1985/4-1986/1; Az állampolgári jogok égi mása. [Kritika a Jogtudományi Közöny 1984.évi 12. tematikus számáról. – „Dr.Futó Anni” álnéven közölt írás.], in: *Magyar Füzetek*, 17., Paris 1986; A nem vagyoni kártérítés a mai polgári jog értékrendjében, in: *Jogász Szövetségi Értekezések*, 1987; Az állampolgári ellenőrzés., in: *Élet és Tudomány*, 1987/17; Adatvédelem és személyiségi jog, in: *Világosság*, 1988/1; A szabadságjogok biztosítékai, in: *Magyar Tudomány*, 1988/7-8; Egy új szabadságjog: az információszabadság, in: *Valóság*, 1988/9; Data Protection and Freedom of Information in Hungary: A New Human

Right is a Socialist State in Transition., in: *I drittidell'uomo nell'est e nell'ovest*, Messina 1990; A halálbüntetés ellen., in: *Világosság*, 1990/12; Ellenőrzött rendszerváltás., in: *Világosság*, 1991/5; Csönd., in: *Vigília*, 1992/1; Az emberi jogok az Alkotmánybíróság újabb gyakorlatában, in: *Világosság*, 1993/1; Alkotmányosság Magyarországon. Értékek és tények., in: *Emlékkönyv Nizsalovszky Endre születésének 100. évfordulójára*, ELTE ÁJK, Budapest 1994; The Hungarian Constitutional Court and Social Change., in: *The Yale Journal of International Law*, Vol.19, Winter 1994; Az Alkotmánybíróság hatáskörének sajátossága. Tanulmány és ajánlás Benedek Ferencnek., in: *Tanulmányok Benedek Ferenc tiszteletére*, JPTE ÁJK, Pécs 1996; Alkotmánybírósi módszerek a döntés vállalására, illetve elhárítására, in: *Iustum, Aequum, Salutare. Emlékkönyv Zlinszky János tiszteletére.*, PPKE, Budapest 1998; Anmerkungen zur Rezeption auf dem Gebiet der wirtschaftlichen und sozialen Rechte aus ungarischer Sicht, in: *Frowein/Marauhn [Hrsg.]: Grundfragen der Verfassungsgerichtsbarkeit in Mittel- und Osteuropa*, Springer, Berlin/Heidelberg 1998; Helyrehozható-e alkotmányosan a kizöklent idő?, in: *Liber Amicorum. Studia L.Vékás dedicata.*, ELTE ÁJK, Budapest 1999; The interaction between the case-law of the European Court of Human Rights and the protection of freedom of speech in Hungary., in: *Protection des droits de l'homme: la perspective européenne. / Protecting Human Rights: The European Perspective. Mélanges a la mémoire de. / Studies in memory of Rolv Ryssdal.*, Heymann, Köln 2000; A jövő nemzedékek jogai és ezek képviselete a jelenben., in: *Jávör Benedek [szerk.]: A jövő nemzedékek jogai*, Budapest 2000; Aufbau und dogmatische Fundierung der ungarischen Verfassungsgerichtsbarkeit., in: *Ostropa Recht*, 2000/3-4; Az ombudsman „alapjog-értelmezése” és „normakontrollja”, in: *Az odaátra nyíló ajtó / The Door Onto to Other Site.*, Adatvédelmi Biztos Irodája, Budapest 2001; Jogi eszközök emberek csoportja jó hírnevének, illetve a csoport megsértésén keresztül a csoport tagjai emberi méltóságának megsértése ellen., [nem publikált háttéranyag, Budapest 2002] [több publikálásra került in: *Sólyom László: Documenta. Alkotmányjog*, hgorac, Budapest 2019]; Equality of Victims – Equality of Regimes?, in: *Shlomo Avineri-Zeev Sternhell [Edited]: Europe's Century of Discontent – The Legacies of Fascism, Nazism and Communism*, The Hebrew University Magnes Press, Jerusalem 2003; Alkotmányossági kérdések, in: *Halmai Gábor [szerk.]: Ügynökök és akták. Nemzetközi konferencia az átvilágításról és az állambiztonsági iratok sorsáról.*, Budapest 2003; The Role of Constitutional Courts in the Transition to Democracy, with special reference to Hungary., in: *International Sociology*, Vol.18. No.1., March 2003; A jogállami forradalomtól az EU-csatlakozásig. Az alkotmányfejlődés keretei., in: *Majtényi László-Miklósi Zoltán [szerk.]: És mi lesz az Alkotmánnyal?*, Eötvös Károly Intézet, Budapest 2004; Az Alkotmány emberi jogi generálklauzulájához vezető út., in: *Iustum Aequum Salutare*, 2005/1; Ezen a lejtőn nehéz megállni!, in: *Iustum Aequum Salutare*, 2010/4; Worte des Hörers., in: *Michael Stolleis[Hrsg.]: Herzkammern der Republik. Die Deutschen und das Bundesverfassungsgericht.*, Beck, München 2011; Alkotmány – alkotmánybíráskodás., in: *Alkotmány – alkotmányosság. Konferenciakötet.*, Martin Opitz Kiadó, Budapest 2014; Das ungarische Verfassungsgericht., in: *von Bogdandy-Grabenwarter-Huber [Hrsg.]: Handbuch Ius Publicum Europaeum. Band VI. Verfassungsgerichtsbarkeit in Europa: Institutionen.*, C.F.Müller, Heidelberg 2015; The Rise and Decline of Constitutional Culture in Hungary, in: *Armin von Bogdandy-Pál Sonnevend [eds.]: Constitutional Crisis in the European Constitutional Area. Theory, Law and Politics in Hungary and Romania.*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon 2015; Az Alaptörvény díszkiadása, in: *Magyar Jog*, 2016/9 és in: *Fejes Zsuzsanna, Török Bernát [szerk.]: Suum cuique. Ünnepi tanulmányok Paczolay Péter 60. születésnapja tiszteletére.*, Pólay Elemér Alapítvány, Szeged 2016; A második rész problémája., in: *Studia in honorem Lajos Vékás.*, hgorac, Budapest 2019; The Hungarian Constitutional Court., in: *Armin von Bogdandy-Peter Huber-Christoph Grabenwarter-Theodor Shulman: Max Planck Handbook of Public Law in Europe, Vol.III.: Constitutional Judicial Review*, Oxford University Press, Oxford 2019

Sólyom László könyvfordításai

Őrsy László SJ: *Életerős zsinat.* [Receiving the Council. Theological and Canonical Insights and Debates. Liturgical Press, 2009] Jezsuita Kiadó, Budapest 2017; Waltraut Barnowski-Geier: *Papa, Mama, Pia. Hogyan találják meg a szenvedélybeteg szülők felnőtt gyermekei mégis a boldogságot.* [Papa, Mama, Sucht. Wie erwachsene Kinder suchtkranker Eltern trotzdem ihr Glück finden., Klett-Cotta, Stuttgart 2015] Magyar Máltai Szeretetszolgálat, Budapest 2018; Andrea Riccardi [szerk.]: *Ferenc pápa és az ő ideje.* [Il cristianesimo al tempo di papa Francesco. Laterza&Figli, 2018] Pannonhalmi Főapátság Bencés Kiadó, 2019; Allan Heaton Anderson: *Pünkösdi és karizmatikus mozgalmak. Bevezetés napjaink karizmatikus kereszténységébe.* [An Introduction to Pentecostalism. Global Charismatic Christianity. Cambridge University Press, 2014] Bencés Kiadó és Terjesztő Kft., 2021; Chan Kim-Kwong: *A keresztény vallás Kínában.* [Understanding World Christianity: China. Fortress Press, 2019] Gondolat Kiadó, Budapest 2023; David A. Palmer - Glenn Shive - Philip L. Wickeri: *A vallási élet Kínában.* [Chinese Religious Life. Oxford University Press, 2011] Gondolat Kiadó, Budapest 2023

Felhasznált irodalom

Sólyom László: A Duna Kör története., in: *Michael Kácher [szerk.]: Nagymaros.*, Edition ÖH – Az Osztrák Diákképviselőlet Kiadóvállalata, Wien 1987; „A személyiség börtönkulcsa?...”, in: *Figyelő*, 1987.december 10.; Gábor Hamza: Sólyom, L.: Die Persönlichkeitsrechte. Eine vergleichend-historische Studie über ihre Grundlagen. Akadémiai Kiadó, Budapest – Carl Heymann Verlag KG, Budapest – Köln, 1984. IX+228 p., in: *Acta Juridica Academiae Scientiarum Hungaricae* 29 (1987); „*Warum wollen Sie das Donau-Kraftwerk verhindern, Herr Professor Sólyom?*”-Ein Interview von Farkas Piroshka, in: *Frankfurter Allgemeine Magazin*, 30.September 1988; Richter Anna [szerk.]: *Ellenzéki Kerekasztal – Portrévázlatok.*, Ötlet Kft, Budapest 1990; Sólyom László: Eörsi Gyula (1922-1992.), in: *Magyar Tudomány*, 92/9.; Sólyom László: Az Alkotmánybíróság hatáskörének sajátossága. Tanulmány és Ajánlás Benedek Ferencnek., in: *Tanulmányok Benedek Ferenc tiszteletére.* Jannus Pannonius Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs 1996; „Hagyni kell történni a sorsot” - Sólyom Lászlóval beszélget Bódy Zsombor és Cieger András, in: *Századvég*, 2004/1.; Sólyom László: Georg Brunner und die Rückkehr des Ostens nach Europa., in: *Georg Brunner (1936-2002) zum Gedächtnis. Reden anlässlich des Akademischen Gedenksfeier für Prof.Dr.Dr.h.c. Georg Brunner am 06.02.2004 im Musiksaal der Universität.*, Herausgegeben von Verein zur Förderung der Rechtswissenschaft Köln, Köln 2004; Sólyom László Az Este című műsorban., in: *Vay Márton [szerk.]: Zengő. Ökológia, politika és társadalmi mozgalom a Zengő-konfliktusban.*, Védegyelet, Budapest 2005; Sólyom László: Előszó, in: „*Istennel beszélgetek*” – Emlékezés Horváth Olivér Adolfrá születésének centenáriumán., A Mecsek Egyesület Évkönyve, Pécs 2008; Sólyom László: Köszöntő., in: *Kumváriné Okos Ilona-Pécsi Anita [szerk.]: A Városközponti Iskola Mátyás Király Utcai Általános Iskolájának jubileumi évkönyve.*, Doppel-Mittel Kereskedelmi és Szolgáltató Betéti Társaság, Pécs 2008; Sólyom László: *Egy elnökség lenyomata.*, Századvég Kiadó, Budapest 2010; Zöld elnök piros címerrel – Interjú Sólyom Lászlóval., in: *Máltai Hírek*, 2011/4.; „Mindig van annyi jó, hogy az ember ne veszítse el a kedvét”, in: *Sóós Eszter Petronella-Vargha Márk [szerk.]: Kvalitársak. Beszélgetések a tehetségről.*, Bolyai Műhely Alapítvány, Budapest 2012; Csehi Zoltán-Schanda Balázs-Sonnevend Pál [szerk.]: *Viva Vox Iuris Civilis. Tanulmányok Sólyom László tiszteletére 70. születésnapja alkalmából.*, Szent István Társulat, Budapest 2012; „A részvételnek csak akkor van értelme, ha nem manipulatív, és megvan a szabad döntés lehetősége” – Beszélgetés Sólyom László volt köztársasági elnökkel, akadémikussal, in: *Kovács*, 2013/1-4.; „A határig el kellett mennem”, in: Molnár Benedek, Németh Márton, Tóth Péter [szerk.]: *Mérlegen az Alaptörvény. Interjúkötet hazánk új alkotmányáról.*, hvgorac-Stádium Intézet, Budapest 2013; „Az Alkotmánybíróság többé nem az alkotmányvédelem legfőbb szerve”. Sólyom László volt köztársasági elnökkel Kovács Kriszta beszélget., in: *Fundamentum*, 2013/1; Sólyom László: Néhány emberi szó Eörsi Gyuláról., in: *Eörsi Gyula Emlékkönyv*, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2018; Sólyom László: *Documenta. Polgári jog.*, hvgorac, Budapest 2019; Sólyom László: *Documenta. Alkotmányjog.*, hvgorac, Budapest 2019; Sólyom László: *Documenta. Közélet.*, hvgorac, Budapest 2019; A kereszténység Jorge Mario Bergoglio idején. – Juhász-Laczik Albin és Dejsics Konrád beszélgetése a kötet fordítójával, Sólyom Lászlóval., in: *Andrea Riccardi [szerk.]: Ferenc pápa és az ő ideje.*, Pannonhalmi Főapátság Bencés Kiadó, Budapest 2019; *Zajti Ferenc [szerk.]: Autóstoppal Lengyelországban. Visszaemlékezések.*, Nap Kiadó, Budapest 2021

Landi Balázs egyetemi docens

PPKE JÁK, Polgári Jogi Tanszék

landi.balazs@jak.ppke.hu